

جرم انگاری و جرائم مطرح در حوزه حقوق رقابت ایران

محمد مهدی اکبریان

کارشناس ارشد حقوق مالی - اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوئین زهرا Akbarian8349@gmail.com

چکیده

برای رسیدن به توسعه پایدار، در کنار سایر اقدامات لازم، تغییر در سیاستهای کشور ضروری است و به منظور دستیابی به توسعه اقتصادی، حمایت از رقابت اهمیت زیادی دارد. رقابت در تجارت، خود بهترین ابزار برای تحقق رشد اقتصادی بوده، به عنوان یک اصل لاینفک توسعه اقتصادی در هر کشور محسوب می‌گردد. رقابت همواره در امور اقتصادی از ابزارهای مهم تحصیل موفقیت تجاری محسوب می‌گردد که این فرآیند در دایره شمول خود قوانینی را به عنوان قاعده های رقابت تجاری در نظر گرفته است. در پاره ای از موارد این قاعده ها مورد توجه برخی از رقبای تجاری قرار نگرفته و با سوء استفاده از برخی حقوق که قانوناً می‌توان آن را حق طبیعی آنان دانست، موجبات حذف رقبا از بازار را فراهم می‌نمایند. به علت گستردگی دامنه حقوق رقابت تجاری، کشورها سعی در افزایش آگاهی های مشتریان در خصوص جلوگیری از سوء استفاده های احتمالی از این حقوق را دارند تا ضمن آن برخی از انحصارات سنتی را در حقوق رقابت تجاری از بین ببرند به گونه ای که توانایی سوء استفاده از این قواعد سنتی دیگر امکان پذیر نباشد.

مراجع رقابت در هر کشور براساس وظیفه خود در راستای تنظیم بازار، دارای اختیاراتی هستند. در مورد پدیده مجرمانه در حوزه حقوق رقابت ایران، غور و تعمق در مواد مختلف قانون حاکی از تنوع رفتارها در قالب جرائم سنتی و جرائم نوین می‌باشد. در این خصوص ملاحظات گوناگونی مانند تسهیل در امر سرمایه گذاری، جلوگیری از اخلال در فرآیند واگذاری و حمایت از حقوق جدیدی به نام حقوق رقابت، اساس و مبنای جرم انگاری را تشکیل می‌دهد. شورای رقابت و دستگاه قضایی نیز در پی شناخت کامل علمی و حقوقی نسبت به جرائم و ضمانت اجرا های آن در این حوزه حقوقی نوین می‌باشند تا اقدامات موثری را در راستای پیشگیری و کاهش جرائم و مجازات ناقضان قوانین حوزه حقوق رقابت پایه ریزی نمایند.

کلمات کلیدی: رقابت، جرم انگاری، جرم اقتصادی، ضمانت اجرا، بازار

مقدمه: بایسته های حقوق رقابت

امکانات بشر محدود و خواسته های وی نامحدود است این اصل تبیین می‌کند که چگونه افراد برای رسیدن هرچه بیشتر به خواسته هایشان امکان دارد از راههای غیر قانونی اقدام به انحصار گری در امکانات نمایند و به این ترتیب نظام رقابت پذیری عادلانه را مورد صدمه و خدشه قرار دهند. (اسماعیلی و غمامی، ۱۳۸۹: ۱۵۳) از اساسی ترین موضوعات بازار مسئله رقابت است چراکه بازار بدون رقابت شکل نمی‌گیرد و حقوق مصرف کننده و توسعه ملی حاصل نمی‌شود. اگر در رفتارهای رقابتی بازار اختلالی پیش آمده و برخی کنشگران و موسسات با سوء استفاده از فقدان بستر های لازم و خلاءهای قانونی و نظارتی اقدام به انحصار و یا تقویت و سوء استفاده از موقعیت مسلط خود نمایند بازار دچار اختلالات مستقیم کیفی و قیمتی گشته و در ادامه مشکلات شدید متنوعی برای بازار و سایر کنشگران اقتصادی بوجود می‌آید.

صرف ایجاد بازارهای آزاد به رفاه جامعه منتهی نمی‌شود زیرا این نوع بازارها در صورت فقدان ابزارهای کنترلی، محیطی بالقوه و مناسب برای سوء استفاده و قوی تر شدن زورمندان فراهم می‌کند که فقیر تر شدن روز افزون اکثریت جامعه و در نقطه مقابل، برخورداری هرچه بیشتر تعداد معدودی از منابع و مواهب جامعه و در نهایت تشدید فاصله طبقاتی را به بار خواهد آورد. (غفاری فارسانی، ۱۳۹۳: ۲۳) مطالعه جاری نشان می‌دهد که از مهمترین دلایل وضع قانون رقابت در کشورهای مختلف دستیابی به اهدافی مانند ارتقا رقابت، حذف محدودیت های تجاری، کارایی اقتصادی، آزاد سازی اقتصادی و بهبود رفاه مصرف کنندگان بوده است. با توجه به ساختار اقتصاد ایران از انواع رفتارهای غیر رقابتی همچون ادغام، تبعیض قیمت، رفتارهای غیر منصفانه، وضعیت مسلط و ... عمدتاً جنبه هایی از این رفتارها که با حقوق مصرف کننده و تولید کننده مرتبط هستند (مانند سوء استفاده از موقعیت مسلط و رفتارهای غیر منصفانه) مورد تاکید قانون رقابت ایران قرار می‌گیرد.

رقابت امروزه یکی از محوری ترین و مهمترین مفاهیم علم اقتصاد محسوب می‌شود تا آنجا که تصور اقتصاد بدون رقابت به عنوان شاخه ای از علوم اجتماعی دشوار است رقابت در لغت به معنای انتظار کردن، چشم نگه داشتن، نگرهبانی و هم چشمی کردن آمده است. (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۲۱۸۹) در اصطلاح "حقوق رقابت" یا "رقابت تجاری (اقتصادی)" نیز همین معنی از رقابت مورد نظر است، چرا که در محیط بازار، هر کنشگری مراقب رقیب تجاری خود است و فعالیتهای او را به دقت تحت نظر دارد تا مبادا مغلوب او شده و با از دست دادن کسب خویش مجبور به ترک بازار شود. صاحب نظران غربی رقابت را به معنای "مسابقه یا مجادله برای برتری و پیروزی" و از رقابت تجاری به "تلاش برای به دست

آوردن مشتری و تجارت با اشخاص در بازار " و یا " فرایندی که در آن بنگاه‌ها برای کسب مشتری بیشتر برای محصولات خود به مبارزه با یکدیگر بر می‌خیزند" تعبیر نموده‌اند.

حقوق رقابت یا ضد انحصار به قوانینی اطلاق می‌شود که از رقابت آزاد در فعالیتهای جلوگیری نماید. این رشته یکی از شاخه‌های حقوق تجارت و رشته‌ای تقریباً جدید و نوظهور به شمار می‌آید. حقوق رقابت حوزه‌ای میان رشته‌ای نوینی است که از جمله نقاط مهم تلاقی و تعامل دو علم حقوق و اقتصاد بشمار می‌رود. اگرچه بحث از رقابت تجارتي و ترویج آن در بازار از پیشینه‌ای نسبتاً دیرینه در اندیشه‌ی اقتصاددانان برخوردار است اما وضع قوانینی مختص به آن و پدید آمدن شاخه‌ای نو در عالم حقوق تحت عنوان حقوق رقابت، ایده‌ای است که در اکثر کشورها مدت زیادی از تولد آن نمی‌گذرد. (غفاری فارسانی، ۱۳۹۳: ۱۹)

از حقوق رقابت به عنوان یکی از ضروریات و عوامل مؤثر در توفیق نظامهای اقتصاد بازار آزاد یاد می‌شود و در صورتی که میان فعالان عرصه تولید و توزیع، رقابت سالم وجود داشته باشد، کارآیی اقتصادی به بار آمده و رفاه عمومی افزایش می‌یابد. (صادقی مقدم و غفاری فارسانی، ۱۳۹۰: ۱۱۳) در این رابطه، «حقوق رقابت» یکی از ساحت‌های مهم و پرنفوذ حقوق عمومی اقتصادی است که قواعد آن دارای رویکردی حمایتی نسبت به اقتصاد آزاد (و نه در مقابل آن) می‌باشد. (باقری و فلاح زاده، ۱۳۸۸: ۸۱)

این رسالت خطیر موجب شده است تا امروزه از حقوق رقابت به عنصری حیاتی برای بقای مدرن سازی و موفقیت اقتصادی بازار آزاد تعبیر شود که در نبود آن، این نظام اقتصادی نیز همانند اقتصادهای دولتی محکوم به شکست است.

حقوق رقابت در ایران

پس از پیروزی انقلاب نیز اصولاً مردم و مسئولان رفیع نیازهای اقتصادی خود را از دولت مطالبه می‌کردند نه از نظام بازار. این روند تا زمان ابلاغ سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ادامه داشت، لکن تصویب قوانین جدید حاکی از تغییر نگرش قانون‌گذار نسبت به مسائل و مدل مطلوب اقتصادی است.

در ایران حقوق رقابت به شکل امروزی آن نظیر بسیاری دیگر از کشورهای در حال توسعه سابقه نداشته است. در خصوص سابقه قانون‌گذاری در جهت تسهیل رقابت و منع انحصار باید گفت که اصل چهل و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در جهت ایجاد استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای اشخاص نه اصل را به عنوان اصول لازم برای ایجاد انضباط اقتصاد جمهوری اسلامی بیان کرده است. منع انحصار و به تعبیر دیگر تسهیل رقابت و منع انحصار یکی از این اصول است. (مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۹۱: ۱۱۶)

مجلس شورای اسلامی در جهت نظام مند کردن اندیشه خصوصی سازی و سرعت دادن به آن در سال ۱۳۸۶ قانون اصلاح قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی را تصویب کرد. این قانون از دو موضوع کلی تشکیل شده است:

۱- واگذاری اموال دولتی یا به تعبیر بهتر خصوصی سازی

۲- تسهیل رقابت و منع انحصار

فصل نهم این قانون تحت عنوان تسهیل رقابت و منع انحصار از مواد ۴۳ الی ۸۵ به ذکر مقررات این بخش پرداخته است. نکته قابل توجه اینست که هیچ شخص اعم از حقیقی و حقوقی دولتی و غیر دولتی از شمول این قانون مستثنی نیستند. به موجب ماده ۴۳ چنانچه مرتکب اعمال مخل رقابت شوند تحت تعقیب قرار خواهند گرفت.

جرم انگاری در حقوق رقابت

جرم انگاری به عنوان نقطه‌ی آغاز شکل‌گیری حقوق کیفری به معنای تصمیم‌گیری مرجع صلاحیت دار مبنی بر ممنوعیت یا الزام رفتاری همراه با ضمانت اجرای کیفری است. بنابراین جرم انگاری چیزی نیست مگر تحدید قلمرو اختیار و آزادی انسان که یکی از بنیادهای کرامت انسانی است. (قماش، ۱۳۸۹: ۱۳۹)

رسمی‌ترین ابزاری که می‌توان از طریق آن زندگی و اموال مردم را مورد حمایت قرارداد و سطوحی از نظم اجتماعی مطلوب و امنیت را برقرار ساخت حقوق کیفری و نهادهای وابسته به آن است در واقع دولت مجاز است برای حفظ نظم اجتماعی، اقدام به جرم انگاری کند و ارتکاب برخی از رفتارها را ممنوع و برای آنها وصف مجرمانه قائل شود. (نیری، ۱۳۹۵: ۲۶)

جرم رقابتی به مثابه جرم اقتصادی

امروزه هدف اصلی و مهم کشورهای جهان تلاش برای دست یابی به توسعه پایدار می‌باشد و با عنایت به مفهوم توسعه در سطح کلان و اهمیت توسعه اقتصادی در تحقق آن، بدیهی است که توسعه بیش از هر چیز نیازمند حاکمیت قانون است و در ادبیات امروزی توسعه اقتصادی، حاکمیت قانون مقدمه توسعه می‌باشد. (میرزایی، ۱۳۹۱: ۱۵۹) برای صیانت و حمایت از نظام اقتصادی بایستی برنامه ریزی‌های دقیق و علمی

برای کوتاه مدت و دراز مدت، هم از جهت اقتصادی و هم از لحاظ حقوقی صورت گیرد، اولین حامی نظام اقتصادی خود علم اقتصاد و آخرین حامی آن حقوق جزا می‌تواند باشد. در راستای اعمال چنین سیاستی می‌توان جرائم را از لحاظ طول دوره لازم برای پیشگیری به دو دسته تقسیم نمود. دسته اول: جرائم اقتصادی هستند که ضرورتاً بایستی در کوتاه مدت مهار گردند که مسلماً تنها حربه سریع و تند حقوق جزا می‌تواند مؤثر باشد. برای این دسته از جرائم می‌توان به جرائم کلان و نوین اقتصادی که اغلب به صورت بانندی ارتکاب می‌یابند اشاره نمود. دسته دوم: جرائمی هستند که کارا بودن مجازات در کوتاه مدت برای آنها بسیار مبهم و همراه شک و تردید فراوان است و بالعکس، راه حل آنها استفاده از نهادهای حقوقی مثل قضا زدایی یا اجرای مجازات‌های اداری در طولانی مدت می‌باشد. (عباسی، ۱۳۹۵: ۳)

در واقع امروزه جرم‌های اقتصادی در بستر زندگی اقتصادی روزمره و نه با توسل به خشونت و زور بازو و نیروی جسمانی بلکه همراه با تقلب و سوء استفاده از هوش، استعداد و تدبیر یا فناوری‌های مدرن ارتکاب می‌یابند و ارتکاب آن‌ها مستلزم داشتن اطلاعات و دانش اقتصادی، تجاری یا مالی است.

جرائم اقتصادی که امروزه با طیف گسترده و متنوعی از رفتارهای غیرقانونی است که بر ضد امنیت اقتصادی کشور ارتکاب می‌یابد با اوصاف سه‌گانه زیر تحقق پیدا می‌کند

۱- انگیزه کسب سود و منفعت و امتیاز مادی

۲- ویژگی کلان بودن بعضی از مصادیق این جرائم

۳- ویژگی ایجاد اختلال در نظام اقتصادی کشور

بدین ترتیب از اجتماع اوصاف سه‌گانه فوق که با یکدیگر ارتباط تنگاتنگی دارند جرائم اقتصادی حاصل می‌گردد و در تعریف آن‌ها می‌توان گفت: «جرم اقتصادی به هر گونه فعل یا ترک فعلی اطلاق می‌گردد که مرتکب به انگیزه سود و منفعت یا امتیاز مادی و به قصد صدمه زدن به یکی از ارزش‌های معتبر اقتصادی وارد می‌کند و سبب اختلال در نظام اقتصادی کشور می‌گردد». (ولیدی، ۱۳۹۳: ۴۶)

نیکلا کلو، حقوق دان - جرم شناس سوئیسی، جرم اقتصادی را یک مفهوم عمومی می‌داند که مجموعه‌ای از جرائم متضمن لطمه به نظم اقتصادی یا نظام روابط تجاری و کسب و کار در یک جامعه را شامل می‌شود و معمولاً در چارچوب فعالیت حرفه‌ای، شرکت یا مدیریت آن (جرائم شرکتی) ارتکاب می‌یابد. بر اساس این تعریف، دو دسته از جرائم را می‌توان برشمرد:

اول: جرائم اقتصادی علیه مقررات دولتی، یعنی فعالیت‌های مجرمانه علیه اقتصاد دولتی (بانک، بازار، رقابت)، بودجه عمومی (مالیات، گمرک و غیره) حمایت از مصرف‌کننده و محیط زیست.

دوم: جرائم حوزه کسب و کار و تجارت؛ یعنی مجموعه جرائم ارتكابی دنیای کسب و کار و تجارت که معمولاً توسط صاحبان حرفه‌های تخصصی و از طریق نقض قانون در روابط تجاری مانند رویه‌های ضد رقابتی، سوء استفاده از اعتماد، حسن نیت و... ارتکاب می‌یابد. (ابراهیمی و صادق نژاد نایینی، ۱۳۹۳: ۱۵۲) برخی نویسندگان معتقدند جرائم اقتصادی به رفتارهای مجرمانه‌ای اطلاق می‌شود که موجبات زیان به نظام تولید، توزیع و مصرف را فراهم می‌سازد. (جمشیدی، ۱۳۸۸: ۷۱)

رونق اقتصادی و رفع موانع پیشرفت و اقتدار هر کشوری در گروه حمایت از فعالیت‌های اقتصادی صحیح و مولد است که بدون آن ممکن است سایر پیشرفت‌ها تحت‌الشعاع ضعف‌های اقتصادی قرار گرفته، جایگاه سیاسی و اجتماعی یک دولت در دنیای امروز متزلزل گردد. طبیعتاً یکی از عوامل بسیار مهم در پیشرفت اقتصادی جلب سرمایه‌های تجار و سرمایه‌گذاران برای حمایت از تولید و صنعت و اشتغال‌زایی است. این امر مهم نیازمند اتخاذ سیاست‌های گوناگون در همه حوزه‌ها از جمله در حوزه حقوقی و قضایی است. در قلمرو حقوقی و قضایی باید ترتیبی اندیشیده شود که حقوق سرمایه‌گذاران در برابر سایر رقبا و کسانی که در پی نقض قواعد حرفه‌ای هستند محفوظ مانده، همه افرادی که وارد فعالیت اقتصادی می‌شوند نسبت به تعقیب کیفری هنجارشکنان این حوزه اطمینان کافی داشته باشند. این مسئله از طریق جرم‌انگاری برخی رفتارها در عرصه فعالیت‌های اقتصادی قابل تحقق است.

در واقع حقوق کیفری آخرین حربه و آخرین راهکار است. پس جرم‌انگاری این اعمال و رفتارها به نوعی القاکننده این پیام است که سایر ضمانت‌اجراها، اثربخشی لازم جهت حمایت از این ارزش‌ها را نداشته‌اند (مثل جعل اسکناس، تقلب مالیاتی، گمرکی و جرم بر ضد رقابت). در واقع خطرات این جرائم، خواه مستقیم، خواه غیرمستقیم دامن همه مردم را می‌گیرد.

مثلاً در خصوص جرائم علیه مصرف‌کنندگان مانند کم‌فروشی، تقلب و فریب مصرف‌کننده در کیفیت کالا و خدمات، تبلیغات خلاف واقع، بزه دیده‌آنی وجود ندارد و مصرف‌کننده و متعاقباً اقتصاد کشور در طول زمان از بزه دیدگی خودآگاه می‌شوند. آثار این جرائم، هنگامی که بزه دیده واقعی ندارد، دیده نمی‌شود.

مبانی جرم‌انگاری در حقوق رقابت

جرم اقتصادی دارای مفهومی گسترده‌تر از جرائم کسب و کار است همین گستردگی موجب شده تا جرائم اقتصادی ویژگی‌هایی به این شرح داشته باشد: ۱- در قالب تجارت و فعالیت‌های حرفه‌ای به‌طور عمده عاملان به دنبال سود است ۲- به‌صورت یک مجموعه یا سیستم منسجم و سازمان‌یافته رفتار می‌کند. ۳- باید با استفاده از فعالیت‌های تجاری، صنعتی و فنی، قانونی و حرفه‌ای صورت بگیرد. ۲- مرتکبین به‌طور کلی و نه الزاماً از یک موقعیت یا قدرت اجتماعی یا سیاسی یا هر دو برخوردارند. جرم اقتصادی، از نظر بزه‌دیده نیز دارای ویژگی‌های خاص خود است. اگر جرائم سنتی و عمومی معمولاً بزه‌دیده مستقیم وجود دارد. در جرائم اقتصادی علاوه بر بزه‌دیدگان مستقیم، آثار و پیامدهای این‌گونه جرائم گریبان‌گیر بزه‌دیدگان غیرمستقیم نیز می‌شود. بنابراین باید گفت جرائم اقتصادی موجب اخلال و بی‌ثباتی اقتصادی می‌شود. مجرمان اقتصادی عواید حاصل از جرم را با درآمدهای قانونی مخلوط کرده و با دردست داشتن امکانات مالی، هزینه تولید محصولات خود را کاهش داده و رقبای دیگر را که فعالیت قانونی دارند از صحنه رقابت خارج می‌کنند. همچنین در کشورهای درحال توسعه بر میزان بودجه دولت تأثیر گذشته در نتیجه منجر به کاهش کنترل دولت بر سیاست‌گذاری‌های اقتصادی می‌شود. بنابراین مجرمان اقتصادی ثروت‌های خود را در جاهایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که هم سود بیشتری عایدشان شود و هم امکان فرار قانونی وجود داشته باشد. قربانیان جرائم اقتصادی نه‌تنها کسانی هستند که به‌طور مستقیم از این‌گونه جرائم آسیب می‌بینند مانند اشخاص حقوقی اقتصادی یا دولت بلکه مردم به عنوان مشتریان در موارد دست‌کاری در قیمت، کیفیت پائین محصولات یا خدمات و حتی محیط زیست، به‌طور غیر مستقیم قربانی جرائم اقتصادی هستند و فرار مالیاتی نیز منجر به کسری درآمد دولت شده و با تضعیف دولت در ارائه خدمات، اثر غیرمستقیم بر مردم می‌گذارد. در سطح کلان نیز به‌طور کلی جرائم اقتصادی و مالی تأثیر منفی قابل‌توجهی بر ثبات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی یک کشور می‌گذارد و موجب افزایش هزینه‌های کسب‌وکار، جلوگیری از سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی، کاهش اعتماد عمومی به حاکمیت، افزایش فقر و بیکاری، تجمع قدرت اقتصادی و مالی در دست مجرمان و به‌دنبال آن، تضعیف اقتصاد ملی و سیستم‌های دموکراسی می‌شود. (میر سعیدی و زمانی، ۱۳۹۲: ۱۷۰)

دیوان عالی کشور فرانسه در یک رأی جرم اقتصادی را جرمی دانسته که مربوط به چرخه تولید، توزیع و مصرف است و چون گردش این سه فرایند اقتصادی به‌وسیله پول صورت می‌گیرد و عنصر اصلی مبادله در اقتصاد هم‌پول است لذا در نهایت منجر به اختلال در نظام اقتصادی می‌شود. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۴: ۶۶)

قانون‌گذار برای تنظیم روابط اقتصادی و جلوگیری از زیرپا گذاشته شدن عدالت و مساوات در این عرصه، گاه اقداماتی را که متضمن تبانی باشند، جرم‌انگاری کرده است. در این زمینه می‌توان به ماده ۸ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۵ مهر ۱۳۸۸ مجلس شورای اسلامی اشاره کرد که می‌گوید: «هرگونه تبانی و تحمیل شرایط از سوی عرضه‌کنندگان کالا و خدمات که موجب کاهش عرضه یا پایین آمدن کیفیت یا افزایش قیمت شود جرم محسوب می‌شود». در این ماده، قانون‌گذار برای حمایت از مصرف‌کنندگان، تبانی بین عرضه‌کنندگان کالا و خدمات را به شرط آنکه کاهش عرضه یا کیفیت محصول یا افزایش قیمت آن را در پی داشته باشد، جرم دانسته است.

یکی دیگر از مواردی که قانون‌گذار تبانی را در فعالیت‌های اقتصادی منع کرده است، ماده ۴۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی است که در تاریخ ۸ بهمن ۱۳۸۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. به موجب این ماده، هرگونه تبانی از طریق قرارداد، توافق و یا تفاهم (اعم از کتبی، الکترونیک، شفاهی یا عملی) بین اشخاصی که یکی از آثار یاد شده در قانون را به دنبال داشته و باعث اخلال در رقابت گردد، ممنوع می‌باشد. همانطور که از صدر ماده برمی‌آید، قانون‌گذار برای ایجاد فضای رقابت سالم بین شرکت‌ها، هرگونه تبانی بین برخی از آن‌ها را که باعث شود رقابت بین دیگر شرکت‌ها مختل گردد، منع کرده است. مبنای این ممنوعیت اخلاق حاکم بر بازار است که به موجب آن هیچ تاجری حق ندارد به گونه‌ای رفتار کند که تجار دیگر نتوانند با او رقابت کنند و در تولید، خرید یا فروش کالا و خدمات، مجبور به تن دادن به شروط و شرایط آن تاجر باشند.

ضرورت جرم‌انگاری فعالیت‌های ضد رقابت

الف - ضرورت اجتماعی

اجرای مقررات رقابت تجاری کمک به افراد بی‌بضاعت می‌نماید بدون آنکه از کارایی و مرغوبیت کالا بکاهد. همچنین برقراری عدالت، رفع تبعیض نژادی و رشد آزادی‌های شخصی و واحدهای تجاری از جمله اهداف اجتماعی حقوق رقابتی محسوب می‌گردند که متخصصان علوم اجتماعی بر آن تاکید کرده‌اند. (سماواتی، ۱۳۷۴: ۲۶)

لذا ضرورت مقابله با اینگونه فعالیت‌های غیر منصفانه تجاری ولو با ضمانت‌های اجرائی نسبتاً شدید و کیفری به چشم می‌خورد عدالت و رفاه مصرف‌کننده از جمله مهمترین اهداف اجتماعی هستند که اقتصاددانان و دانشمندان علوم اجتماعی بر آن تاکید دارند. (گلستانی، ۱۳۸۷: ۸۵) اقتصاددانان معتقدند که بازار در شرایط رقابت به گونه‌ای عدالت‌گرا عمل می‌کند. و این بدان علت است که در شرایط رقابت کامل قیمت‌گذاری بر مبنای هزینه

نهایی انجام می‌شود، پس نهایتاً تخصیص منابع به صورت کارآمد و عدالت‌گرا انجام می‌شود. لذا براساس یافته‌های چند صد ساله علم اقتصاد، عدالت خواهی در عمل محصول پذیرش عواملی است که بتوانند چرخه توزیع ثروت را بهبود بخشند این عوامل نیز خود تحت تاثیر موضوعات زیر قرار دارند: (۱) قانون ضد انحصار؛ (۲) قوانین ضد پول شویی؛ (۳) شفاف سازی؛ (۴) قوانین مالیاتی و البته آنچه که مهم است اجرای دقیق و محکم این قوانین می‌باشد. (عبیری، ۱۳۸۴: ۱۶۸-۱۷۱)

ب- ضرورت اقتصادی

ضرورت اقتصادی از دو بعد داخلی و بین‌المللی قابل بررسی است:

۱- ضرورت اقتصاد داخلی

می‌توان گفت که خصوصی سازی و رقابت پذیری به چنان اهمیت و ضرورتی در کشور ما مبدل شده است که بالاترین مقام مملکتی هراز چند گاهی در جمع مسوولان مربوطه بر این مطلب تاکید کرده‌اند و البته تجارب، مطالعات و پژوهشهای اقتصاددانان و کارشناسان برجسته هم موید این مطلب است که در عرصه علم اقتصاد به طور مسلم سیاستهای تمرکزی و انحصاری و عدم حمایت از رقابت سالم در عرصه تجارت و نیز اقدامات رانتی موجب کاهش بهره‌وری، نابودی ابتکار و خلاقیت، اتلاف منابع، عدم کارایی و در کل ضربه به پیکره اقتصاد ملی خواهد بود. در حقیقت اقتصاددانان زمینه های بروز فساد مالی در اقتصاد ایران و منشا پیدایش رانت خواری و فساد را انحصار، عدم رقابت و عدم وجود کنترل در نظام اقتصادی عنوان کرده‌اند و برعکس معتقدند ایجاد فضای رقابتی، حذف سیاستهای حمایتی و رانتی و از بین بردن ساختارهای انحصاری، دستاوردهایی چون شفافیت اطلاعات، ظهور خلاقیتها، کارآفرینی، ارتقاء کیفیت و بهره‌وری، رفاه عمومی جامعه و در نهایت رشد و شکوفایی اقتصادی را در پی خواهد داشت. (گلستانی، ۱۳۸۷: ۸۹)

۲- ضرورت اقتصاد بین‌المللی

آمار و ارقام موجود نشان دهنده کندی حرکت اقتصاد ملی ایران به سمت اقتصاد بین‌المللی است. کارشناسان امر مهمترین عامل در این خصوص را دولتی بودن بیش از ۷۵ درصد اقتصاد کشور می‌دانند دولتی که هم کار فرماست و هم پیمانکار، هم خریدار است و هم فروشنده، هم ناظر است و هم عامل، اقتصاد حمایتی ایران حتی در صحنه رقابت ملی هم دست و پنجه نرم نکرده است چه برسد به رقابت بی رحمانه در صحنه جهانی، در حقیقت رقابت در صحنه جهانی نیازمند معنادار شدن رقابت در اقتصاد ملی است و اولویت آن است که در درون اقتصاد ملی یک فضای رقابتی ایجاد کنیم زیرا کشوری که بخواهد در عرصه رقابت جهانی موفق باشد باید ابتدا رقابت را در اقتصاد ملی معنا دار کند. زیرا ایجاد فضای رقابتی در جامعه و ارتقای سطح رقابت پذیری ملی، زمینه های لازم جهت ورود به فرایند جهانی شدن را فراهم می‌نماید. و همچنین در یک ساختار رانتی و به شدت متمایل به فعالیتهای غیر مولد و انحصاری، وارد شدن به عرصه اقتصاد بین‌الملل به ضرر اقتصاد ما خواهد بود. لذا جهت ورود به فرایند جهانی شدن، ایجاد فضای رقابتی مهمترین و اصلی ترین بستر می‌باشد.

ج- ضرورت سیاسی یا ارتباط دو سویه سیاست و رقابت تجاری

در همه جوامع پرسابقه، قدرت و تمرکز سیاسی و اقتصادی در کنار هم بوده اند اگر ارتباط این دو با یکدیگر قطع نشود صاحبان قدرت اقتصادی فرصت می‌کنند تا به صاحبان قدرت سیاسی رشوه دهند تا قوانین و مقررات را به شکلی وضع کنند تا بر ثروشان بیفزایند و متقابلاً صاحبان قدرت سیاسی انگیزه پیدا خواهند کرد تا از صاحبان قدرت اقتصادی بهره ببرند و سطح زندگی خود را به آنان برسانند بنابراین با این توجیه می‌توان از هراس از ایجاد قدرت اقتصادی متمرکز که قادر به پرورش فشارهای سیاسی غیر دموکراتیک شود، یکی از دلایل سیاسی تدوین قوانین ضد تر است و ضد انحصار در کشورها بوده است.

پروفسور پیتوفسکی معتقد است «بر مبنای تجربه اگر نگوییم که منطقیاً چنین است اما یک اساس مشترک بنیادین برای دموکراسی و اقتصاد بازاری وجود دارد، و خصوصیات مشترکی ما بین دموکراسی و سیستم اقتصادی غیر متمرکز می‌توان یافت...» (سماواتی، ۱۳۷۴: ۲۴)

بنابراین تنها راه جدا کردن قدرت سیاسی از قدرت اقتصادی برقراری نظام رقابت است. در یک نظام رقابتی، سیاستمداران نمی‌توانند از صاحبان قدرت اقتصادی بهره برداری کنند زیرا که قدرت اجازه رشد فساد- حداقل به میزان جوامع بسته- را نمی‌دهد در یک نظام رقابتی حاشیه سود آن چنان نازک است که فضایی برای فساد و رشوه باقی نمی‌ماند صاحبان قدرتهای اقتصادی چون صاحبان قدرت سیاسی گرایش به انحصار گرایی دارند.

مصادیق و ضمانت اجرای جرایم مطرح در حقوق رقابت ایران

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، همواره سعی بر انطباق قوانین با فقه شیعه و مقررات اسلامی بوده است قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، یکی از اهداف اساسی جمهوری اسلامی ایران را ایجاد اقتصاد سالم و برقراری قسط و عدالت اقتصادی و برابری شرایط رشد اقتصادی ضمن احترام به مالکیت خصوصی افراد و جلوگیری از ایراد هرگونه خسارت به دیگران براساس قاعده لاضرر بیان کرده است بند ۶، بند ۹ و بند ۱۲ اصل سوم و بند ۵ اصل

چهل و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به صراحت منع اضرار به غیر، ممنوعیت انحصار، احتکار، ربا و دیگر معاملات باطل و نیز رفع تبعیضات ناروا، ایجاد امکانات عادلانه برای همه و در ادامه پی ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه برطبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت، را از جمله اهداف اقتصادی نظام جمهوری اسلامی برشمرده شده است. (گلستانی، ۱۳۸۷: ۱۰۵)

احتکار نیز ممکن است به نوعی عمل ضد رقابتی محسوب شود که در قوانین «تشدید مجازات محتکران و گران فروشان» تعزیرات حکومتی» قانون راجع به جلوگیری از احتکار» و نیز در لایحه اصل ۴۴، برای آن مجازات‌های سنگین در نظر گرفته شده است.

در قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲ نیز در مواد ۶۴ و ۶۵ و ۷۵ مجازات‌های کیفری را به منظور حمایت از مصرف‌کنندگان، تشویق رقابت‌های مشروع و حمایت از اسرار تجاری در بستر مبادلات الکترونیکی، وضع کرده است. طبق این قانون «تحصیل غیر قانونی اسرار تجاری و اقتصادی بنگاهها و موسسات برای خود و یا افشای آن برای اشخاص ثالث در محیط‌های الکترونیکی»، «استفاده از علائم تجاری به صورت نام دامنه و یاهر نمایش برخط علائم تجاری که موجب فریب یا مشتبه شدن طرف به اصالت کالا و خدمات شود»، جرم و مرتکب قابل مجازات طبق این قانون دانسته شده است.

اما در شرایط کنونی اقتصاد کشور ما که اقتصاد دولتی در حال تبدیل به اقتصاد خصوصی است، آسیبی که از فعالیت انحصار طلبانه و مبتنی بر رانت برکل جامعه وارد می‌شود، جبران‌ناپذیر خواهد بود. در واقع به همین علت بوده است که نیاز به تدوین قانون مستقل رقابت، احساس شده که در آن عمده فعالیت‌های آسیب‌زننده احصا شود و ممنوعیت آن اعلام و در مواردی به جرم انگاری و حمایت کیفری از آن نیز اقدام گردد. (گلستانی، ۱۳۸۷: ۱۰۶-۱۰۸)

جرایم حقوق رقابت در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم (۴۴) قانون اساسی

در مورد پدیده مجرمانه غور و تعمق در موارد مختلف قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم (۴۴) قانون اساسی (که منبع به اختصار قانون اجرای اصل ۴۴ می‌نامیم) حاکی از تنوع این رفتارها در قالب جرائم سنتی و جرائم نوین می‌باشد. در این خصوص ملاحظات گوناگونی مانند تسهیل در امر سرمایه‌گذاری، جلوگیری از اختلال در فرایند واگذاری و حمایت از حقوق جدیدی به نام حقوق رقابت، اساس و مبنای جرم انگاری را تشکیل می‌دهد خصوصاً سازی، مقررات زدائی، مشارکت جامعه مدنی، تعیین کدهای رفتاری از جمله تدابیر کنش‌های مورد توجه در این قانون است. پاسخ‌های واکنشی نیز در این قانون متنوع بوده و از انواع گوناگون پاسخ‌های کیفری، اداری و مدنی را شامل می‌گردد. (حسینی و احمدی، ۱۳۹۲: ۴۵-۴۸)

با ملاحظه قانون اصل ۴۴ دو سیاست متفاوت در مورد جرائم (به معنای عام آن) مشهود است. پاره‌ای از افعال با همان روش معمول در سایر قوانین جزایی، یعنی توسل به نظام کیفری برای مبارزه با پدیده‌ی مجرمانه جرم انگاری گردیده‌اند. اما در سایر موارد (در مورد رویه‌های ضد رقابتی) قانون‌گذار با اتخاذ سیاستی نوین در مقام متنوع کردن پاسخگویی به پدیده‌ی مجرمانه با تخلف انگاری ممنوعیت‌هایی را مقرر کرده است. هدف عمده از این مقوله یافتن ساز و کارهایی برای اجتناب از ورود به فرآیند کیفری است ساز و کارهایی که اولاً بار نظام کیفری را کم‌کند و ثانياً از ظرفیت‌های دیگر حقوق بهره‌گیرد. در مورد این ممنوعیت‌ها، نهاد شورای رقابت که ظاهراً نهادی غیرقضائی است اختیار دارد تصمیماتی با ماهیت غیر کیفری اتخاذ نماید. پدیده مجرمانه در این قانون شامل دو دسته از جرائم می‌شود:

دسته اول جرائمی را در بر می‌گیرد که قانون‌گذار در حمایت از حقوق رقابت با اتخاذ سیاستی نوین، ابتدا صرفاً بر ممنوعیت فعالیت خاص (رویه‌های ضد رقابتی) تأکید داشته است و پس از آن در ماده‌ای جداگانه اختیاراتی به نهادی به نام شورای رقابت در اتخاذ تصمیمات خنثی‌کننده و اصلاح‌کننده داده است (جرائم نوین). عمده‌ترین مقررات و ضوابط مطرح شده در مورد جرائم مربوط به حقوق رقابت در قالب دو اصل یعنی ممنوعیت توافق مغایر رقابت و ممنوعیت سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط تدوین گردیده است.

دسته دوم جرائمی است که با همان روش معمول در سایر جرائم، یعنی در نظر گرفتن مجازات برای آن‌ها جرم انگاری گردیده‌اند (جرائم سنتی) اغلب این جرائم در جهت به کارگیری نوعی سیاست حمایتی در فرایند رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی پیش‌بینی شده‌اند در همین راستا برخی از رفتارها به منظور جلوگیری از سوء استفاده مقامات رقابت جرم انگاری شده‌اند.

نتیجه این گفتمان قانون‌گذار در این قانون، در ارتباط با برخی جرائم گفتمانی تأسیسی و حمایتی و در جهت ایجاد حقوق جدیدی به نام حقوق رقابت است و در سایر موارد گفتمان نوسازی و با تکیه بر جرائم سنتی است.

البته مذاقه در قانون اصل ۴۴، حاکی از وجود دسته دیگری از جرائم یعنی تخلفات اداری به موازات دو دسته فوق است. این تخلفات اغلب ناظر به مواردی است که در سازمان‌ها و ادارات دولتی یا وابسته به دولت رخ می‌نماید و به طریقی در یک طرف موضوع دولت قرار دارد.

جرائم سنتی

با توجه به خصوصیات، مرجع صالح و ضمانت اجرای موجود در این قانون، این جرائم را در قالب دو بخش جرائم کیفری و جرائم اداری مورد اشاره قرار می‌دهیم.

جرائم کیفری

همان‌طور که پیش از این بیان شد قانون‌گذار در این قانون پاره‌ای از افعال را با همان روش معمول در سایر جرائم، یعنی در نظر گرفتن مجازات برای آن‌ها جرم‌انگاری کرده است که عنوان جرائم کیفری را برای این دسته اتخاذ کردیم. جرائم کیفری جرائمی هستند که به موجب ماده ۸۲ این قانون صلاحیت رسیدگی به آن‌ها بر عهده دادسراها و دادگاه‌های عمومی و انقلاب گذارده شده است.

عمده‌ی این جرائم مرتبط با افعالی است که منجر به ایجاد اخلال در رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی توسط مقامات رقابت (شورای رقابت، مرکز ملی رقابت و ...) می‌گردد و قانون‌گذار با بکارگیری نوعی سیاست حمایتی در خصوص این رسیدگی‌ها به جرم‌انگاری این جرائم پرداخته است: ۱- خودداری از ارائه اطلاعات، اسناد و مدارک، تسلیم مدارک و اسناد جعلی یا خلاف واقع به شورای رقابت ۲- شهادت یا اظهار نظر خلاف واقع توسط کارشناس، خبره یا صاحب نظر ۳- ممانعت از انجام تحقیقات و بازرسی مأمورین و بازرسان مرکز ملی رقابت ۴- طرح شکایات واهی به قصد صدمه زدن به اعتبار تجاری بنگاه‌ها ۵- افشا، انتشار یا بهره‌گیری از اطلاعات داخلی شرکت‌ها و بنگاه‌ها ۶- سوء استفاده از مقررات توسط شورای رقابت، هیأت تجدیدنظر، رؤسا و کارمندان مرکز ملی رقابت و حقوق‌بگیران این نهاد و هر سخن دیگر برای ورود ضرر به اشخاص ثالث

تخلفات اداری

تخلفات اداری (جرائم اداری) پیش‌بینی شده در این قانون را می‌توان در کنار جرائم کیفری در زمره جرائم سنتی دانست. این جرائم در قوانین موجود بیشتر اغلب ناظر به تخلفاتی است که در سازمان‌ها و ادارات دولتی یا وابسته به دولت رخ می‌نماید و به طریقی در یک طرف موضوع دولت قرار دارد و مرجع رسیدگی به تخلفات اداری هیئت‌های تخلفات اداریست. این جرائم همان تخلفات اداری هستند که در جریان واگذاری‌های اموال دولتی به سایر بخش‌های اقتصادی توسط مقامات، کارکنان و شاغلین بخش دولتی، اعضای شورای رقابت، هیأت تجدیدنظر و کارکنان مرکز رقابت صورت می‌گیرد.

این تخلفات عبارتند از:

۱- تخلف در صدور مجوز فعالیت‌های اقتصادی برای بخش‌های غیر دولتی ۲- ارائه اطلاعات ناقص یا کتمان اطلاعات در خصوص بنگاه‌های قابل واگذاری ۳- ممنوعیت از شرکت در جلسات و تصمیم‌گیری موضوع ماده ۹۱ قانون آئین دادرسی مدنی توسط اعضای شورای رقابت، هیأت تجدیدنظر و کارکنان مرکز ملی رقابت ۴- حفظ اطلاعات داخلی بنگاه‌ها، شرکت‌ها یا اشخاص توسط اعضای شورای رقابت، هیأت تجدیدنظر و کارکنان مرکز ملی رقابت ۵- ممنوعیت اظهار نظر قبل از اتخاذ تصمیم در خصوص تخلفات بنگاه‌ها، شرکت‌ها یا اشخاص توسط اعضای شورای رقابت، هیأت تجدیدنظر و کارکنان مرکز ملی رقابت ۶- تخلفات موضوع فصل هشتم قانون نظام صنفی به شرط اینکه اخلال در رقابت باشد. (موارد اخلال در رقابت در بند بیستم ماده ۱ قانون سیاست اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی آمده است).

جرائم نوین

حقوق رقابت از جمله قلمروهایی است که در سال‌های اخیر موجب توسعه قلمرو سیاست جنائی کشورها شده است. تاریخچه پیدایش این حقوق بیانگر آن است که قانون‌گذاران به دنبال حمایت از «رقابت» به عنوان یکی از ارزش‌ها و هنجارهای نوظهور جوامع بشری که در پی پیشرفت و پیدایش فناوری‌های جدید نمایان شده می‌باشند.

در عرصه تجارت، عمده‌ترین عوامل زمینه‌ساز انحصار و یا ماهیتاً انحصارزا با رفتار بنگاه‌ها مرتبط است. بدین معنی که یک بنگاه یا از طریق توافق با بنگاه‌های دیگر و رقابتی تجاری خود درصدد ایجاد انحصار است یا با سوء استفاده از سلطه و قدرت اقتصادی خویش به دنبال ایجاد موفقیت انحصاری است. البته گاهی رفتارهایی منجر به ایجاد فضای غیررقابتی در بازار می‌گردد که خارج از این دو مورد است. ممنوعیت‌های مندرج در این گفتار در جهت شناسایی حقوق جدیدی به نام حقوق رقابت و تضمین حمایت از آن در نظر گرفته شده است. کلیدی‌ترین و مهم‌ترین مفهومی که در این قسمت مورد توجه قرار می‌گیرد، در واقع خود رقابت است. سیاست رقابتی مجموعه‌ای از حمایت‌های رقابتی است که رویکرد خود را حذف عملکردهای ضدرقابتی بخش خصوصی و دولتی قرار داده و در این خصوص از ابزارهایی بهره می‌گیرد که رقابت در بازار تحت تأثیر قرار می‌دهند. یکی از مهم‌ترین ابزارهای سیاست رقابتی برای تقویت رقابت بازارها، قانون رقابت می‌باشد که عبارت است از مجموعه‌ای از مقررات که در راستای حداکثر ساختن منافع اجتماعی و ممانعت از رویه‌های ضد رقابتی در اقتصاد تدوین می‌شود. (حسینی، ۱۳۸۶: ۱۶) بر همین اساس رویه‌های ضد رقابتی مذکور در این قانون را ذیل پنج قسم بررسی می‌نمائیم.

۱ - توافق مغایر رقابت ۲ - سوء استفاده از سلطه و قدرت اقتصادی ۳ - منع تصدی همزمان سمتی در شرکت یا بنگاهی مرتبط ۴ - منع تملک سرمایه یا سهام شرکت‌ها به نحوی که موجب اخلال در رقابت شود ۵ - سایر رویه‌های ضد رقابتی

توافق مغایر رقابت

توافق مغایر رقابت ممکن است به صورت تبانی باشد و یا تمرکز:

الف - تبانی

«توطئه و تبانی برای ایجاد محدودیت در معاملات، اصطلاحی است که همه اشکال اعمال غیر قانونی از قبیل عملیات همگون و برنامه‌ریزی شده، توافقه‌های صریح و تلویحی، تثبیت قیمت به نفع خود و یا بایکوت کردن برخی خریداران و یا فروشندگان که به منظور مداخله در امر جریان آزاد تجارت و معاملات صورت می‌گیرد، را نیز شامل می‌شود».

ب - تمرکز

از دیگر رفتارهای ضد رقابتی تمرکز فعالیت رقابت، ادغام و تملک شرکت دیگر دو مصداق بارز برای تمرکز محسوب می‌شوند. ادغام اقدامی است که براساس آن چند شرکت ضمن محو شخصیت حقوقی خود شخصیت حقوقی واحد و جدیدی تشکیل دهند یا در شخصیت حقوقی دیگران جذب شوند (بند ۱۶ ماده یک قانون اصل ۴۴) در واقع ممنوعیت ادغام به این خاطر است که شرایط برای سلطه بر بازار فراهم می‌شود.

سوء استفاده از سلطه و قدرت اقتصادی

سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط از مسائل محوری حقوق رقابت می‌باشد به گونه‌ای که بخش مهمی از قوانین رقابت در سیستم‌های حقوقی ملی و فراملی به کنترل این پدیده و برخورد با آن اختصاص یافته است. به موجب بند یازدهم ماده ۱۰ وضعیت اقتصادی مسلط عبارت است از: «وضعیتی در بازار که در آن توانایی تعیین قیمت، مقدار عرضه یا تقاضای کالا یا خدمت یا شرایط قرارداد در اختیار یک یا چند شخص حقیقی و یا حقوقی قرار گیرد».

سوء استفاده از موقعیت برتر نیز در واقع «اقدامات بنگاه‌های برتر به منظور حفظ، ارتقاء یا سوء استفاده از موقعیت درخشان در یک بازار» تعریف شده است. (سازمان جهانی تجارت، ۱۳۸۵: ۶۱۹)

منع تصدی همزمان سمتی در شرکت یا بنگاهی مرتبط

یکی از ممنوعیت‌های قوانین رقابت کشورهای مختلف، منع مدیران و کارکنان بنگاه‌های اقتصادی از داشتن سمتی همزمان با سمت قبلی است. این ممنوعیت بدین علت است که منافع شخصی شرکت‌ها در تضاد با منافع جمعی قرار نگیرد مسلماً دویا چند بنگاهی که در یک رشته از تجارت کالا یا خدمات فعالیت می‌کنند، دارای تضاد منافع و در بسیاری از موارد دارای اشتراک منافع خواهند بود و فعالیت یک نفر در هر دو این بنگاه‌ها فعالیت ضد رقابتی محسوب می‌شود زیرا احتمال تبانی بر قیمت و میزان تولید و پس از آن تسلط بر بازار و اجحاف به دیگر رقبا و مصرف‌کنندگان را آسانتر فراهم می‌سازد.

منع تملک سرمایه یا سهام شرکت‌ها به نحوی که موجب اختلال در رقابت شود

طبق ماده ۴۷ قانون اجرای اصل ۴۴: «هیچ شخص حقیقی یا حقوقی نباید سرمایه یا سهام شرکت‌ها یا بنگاه‌های دیگر را به نحوی تملک کند که موجب اختلال در رقابت در یک و یا چند بازار گردد».

تبصره - موارد زیر از شمول این ماده مستثنی هستند:

۱- تملک سهام یا سرمایه به وسیله کارگزار یا کارگزار معامله‌گری که به کار خرید و فروش اوراق بهادار اشتغال دارد، مادامی که از حق رای سهام برای اختلال در رقابت سوء استفاده نشود.

۲- دارا بودن یا تحصیل حقوق رهنی نسبت به سهام و سرمایه شرکت‌ها و بنگاه‌های فعال در بازار یک کالا یا یک خدمت به شرط این که منجر به اعمال حق رای در این شرکت‌ها یا بنگاه‌ها نشود.

۳- در صورتی که سهام یا سرمایه تحت شرایط اضطراری تملک شده باشد، مشروط بر اینکه حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ تملک، موضوع به اطلاع شورای رقابت برسد و پیش‌تر از مدت زمانی که شورا تعیین می‌کند تملک ادامه نیابد.

سایر رویه‌های ضد رقابتی

احتکار و استتکاف از معامله، فروش یا خرید اجباری، تبعیض در شرایط معامله، قیمت‌گذاری تبعیض‌آمیز، قیمت‌گذاری تهاجمی، محدود کردن قیمت فروش مجدد، عرضه کالا یا خدمات غیراستاندارد، اظهارات گمراه‌کننده کسب غیرمجاز، سوء استفاده از اطلاعات و موقعیت اشخاص، مداخله در امور بنگاه‌های دیگر از جمله سایر رویه‌های ضد رقابتی است که در این قانون مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفته است. مواردی در قانون تحت عنوان ممنوعیت اعمال، پیش‌بینی شده بدون اینکه تحقق نتیجه مورد نظر باشد.

الف - اختلال در معاملات

۱- تبانی برای اختلال در رقابت ۲- احتکار و استتکاف از معامله ۳- فروش یا خرید اجباری ۴- تبعیض در شرایط معامله

ب - اختلال در قیمت‌گذاری

۱ - قیمت‌گذاری تهاجمی ۲- محدود کردن قیمت فروش مجدد

ج- عرضه کالا یا خدمت غیر استاندارد

د- اظهارات گمراه کننده

ه- کسب غیرمجاز، سوء استفاده از اطلاعات و موقعیت اشخاص

و- مداخله در امور بنگاه های دیگر

پاسخ ها و ضمانت اجراها

با در نظر گرفتن جنبه های گوناگون سامانه ی پاسخ ها در مورد جرم می توان مدل های متعددی را در این زمینه ارائه کرد. برخی از معیارها در این زمینه عبارتند از مدل سازی بر پایه حوزه ی مکانی پاسخ (ملی و فراملی)، نوع پاسخ (الزام آور یا غیر الزام آور)، مرجع پاسخ ده (مرجع دولتی یا نهادهای غیر دولتی)، مرحله طرح پاسخ (پیشگیرانه یا واکنشی) و ... در این بخش پاسخ های مندرج در قانون اصل ۴۴ را براساس معیار مرحله طرح پاسخ ذیل دو دسته پاسخ های کنشی و واکنشی بررسی خواهیم کرد.

پاسخ های کنشی

پاسخ های کنشی جنبه بازدارنده و پیشگیرنده داشته و به مرحله قبل از وقوع جرم مربوط می شود. در حقیقت تدابیری که هدفش سالم سازی محیط اجتماعی و محو و خنثی کردن عوامل جرم زای موجود در این محیط است را می توان در زمره ی اقدامات کنشی دانست بنابراین گستره ای این اقدامات بسیار وسیع بوده و در این قانون موارد عدیده ای در بر می گیرد.

۱- خصوصی سازی ۲- مقررات زدایی ۳- برابری در مزایای خاص ۴- رفع تعارض منافع ۵- تدوین کدهای رفتاری همراه با مشارکت جامعه مدنی ۶- آموزش و برنامه های تشویقی برای کارکنان ۷- مهار فساد در فرآیند واگذاری. (حسینی و احمدی، ۱۳۹۲: ۵۸-۶۴)

پاسخ های واکنشی

محکومیت کیفری و مجازات همواره تنها پاسخ به جرم نبوده است. تحولات سریع جامعه و پیدایش ارزش های جدید و متعاقباً افزایش بار نظام کیفری و عدم توانایی دستگاه عدالت کیفری در جذب و حل مسائل جدید و یا توجه به بالا رفتن ادراک مردم و تابعان حقوق از مسائل مربوط به نظام کیفری ملاحظه می شود که پژوهشگران و قانون گذاران در مقام متنوع کردن پاسخ های به جرم بوده اند به عبارت دیگر یافتن ساز و کارهایی که اولاً بار نظام کیفری را کم کند و ثانیاً از ظرفیت های دیگر جامعه بهره گیرد. بنابراین در تحلیل اقتصادی حقوق آن چه بیش از همه مورد توجه قرار می گیرد توجه به ابزارهایی است که برای کنترل جرم اقتصادی بکار می رود.

در یک تقسیم بندی کلی عمده پاسخ ها و شیوه های واکنشی که در قانون اصل ۴۴ مطرح گردیده است را می توان به دو قسمت تقسیم کرد :

- پاسخ های واکنشی کیفری شامل حبس، جزای نقدی و ... که دادگاه کیفری به آن حکم می دهد.

- پاسخ های واکنشی غیر کیفری که توسط مراجع غیر کیفری اعمال می شود.

ضمانت اجرای کیفری جنبه ی قهر آمیز و تریهیی و دارای تبعاتی در سابقه افراد است حال آن که ضمانت اجرای غیر کیفری بعد قهرآمیز ندارد و فقط محدودیتی در حقوق افراد ایجاد می کند.

پاسخ های واکنشی کیفری

تجدید قلمرو مجازات حبس یکی از موضوعاتی است که مورد بحث نظام های کیفری قرار گرفته است. با این حال قانون گذار در قانون اجرای اصل ۴۴ بازم مجازات حبس را به عنوان یکی از مجازات هایی مقرر در این قانون پیش بینی کرده است. البته این مجازات تنها برای جرائم مندرج در مواد ۷۲ تا ۷۸ در نظر گرفته شده است و شامل رویه های ضد رقابتی نمی شود و در این موارد با در نظر گرفتن این حقیقت که انگیزه در مرتکبان جرائم اقتصادی و از جمله جرائم علیه رقابت کسب درآمد و کسب قدرت است، عمده کیفرهای تعیین شده ضمانت اجرای نقدی است. به همین منظور قانون گذار به حیث ارباب و بازاریاندگی بهتر و رعایت اصل تناسب اصل جرم و مجازات، از مجازات نقدی شدید که بستگی به مقدار ضرر و آسیب عمل دارد استفاده کرده است. (جلالی، ۱۳۹۰: ۱۱۳)

ضمانت اجرای در این قانون با دو ماهیت متفاوت مورد توجه قرار گرفته است:

الف: جزای نقدی : جزای نقدی از هر نظر تابع قواعد مربوط به مجازات است و این قواعد در مورد آن اجرا می شود. مجازات مالی مندرج در مواد ۷۲ تا ۷۸ (جرائم سنتی) این قانون جزای نقدی می باشد که حکم به آن نیز به موجب ماده ۸۲ در دادسراها و دادگاههای عمومی صادر می شود.

ب: جریمه مالی : مجازات مالی مندرج در بند دوازدهم ماده ۶۱ از نوع جریمه می باشد زیرا اولاً خود قانون تصریح به اصطلاح «جریمه نقدی» کرده است ؛ ثانیاً این جریمه توسط شورای رقابت که نهادی مستقل بوده تعیین می گردد و ثالثاً به موجب ماده ۷۰ «تصمیمات قطعی شورای رقابت یا

هیأت تجدید نظر حسب مورد توسط واحد اجرای احکام مدنی دادگستری اجرا می‌شود» بنابراین ماهیت آن نمی‌تواند جزایی باشد. (حسینی و احمدی، ۱۳۹۲: ۵۸-۶۴)

پاسخ واکنشی غیرکیفری

در همه نظام های حقوقی، ضمانت اجرای کیفری تنها پاسخ به پدیده مجرمانه نبوده است. در واقع آنچه تازگی دارد، گسترش استراتژی های جدید در پاسخ به جرم است این پاسخ ها شامل انواع پاسخ های اداری و مدنی می‌گردد.

پاسخ اداری

قانون گذار برخی از اعمال و تخلفات کارکنان را به قانون رسیدگی به تخلفات اداری ارجاع داده است. در ماده ۹ این قانون، ضمانت اجرای اداری از قبیل انفصال از خدمت دولتی، اخراج، بازنشستگی زودرس و ... پیش بینی شده که مرجع رسیدگی به این تخلفات، هیأت رسیدگی به تخلفات اداری است. این پاسخ های غیر کیفری از طریق مراجع اداری رسیدگی می‌شود و از این جهت مشمول مکانیسم قضازدایی می‌گردد. لیکن در مواردی که این تصمیمات اداری مورد اعتراض قرار می‌گیرد رسیدگی به آن در صلاحیت دیوان عدالت اداری به عنوان یک مرجع قضایی اداری قرار می‌گیرد و در اینجا است که مرجع قضایی، مکانیسم نظارتی خود را اعمال می‌نماید و بدین ترتیب میان مرجع قضایی و اداری رابطه برقرار می‌شود. ماده ۱۹ و تبصره ماده ۲۲ قانون رسیدگی به تخلفات اداری ۱۳۷۲ شیوه رسیدگی اداری را مشخص می‌کند. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۷۹: ۱۹)

ضمانت اجرای مدنی

این نوع از ضمانت اجراها در دو مفهوم قابل تصور است. گاهی منظور از آن ضمانت اجرایی است که در روابط میان اشخاص و در ارتباط با موضوعات حقوق خصوصی اعمال می‌شوند و غالباً ناظر بر اجبار مستقیم شخص متخلف به رعایت قانون یا انجام تعهد، اعاده ی وضع به حال سابق و یا بلا اثر ساختن عمل توسط فرد می‌باشند. اما گاهی مراد از آن جبران خسارت های وارده به بزه دیده است. ضمانت اجرای مدنی در هر دو معنای خود بخشی از واکنش های غیر کیفری این قانون را به خود اختصاص داده است.

در مفهوم نخست از مهم ترین ضمانت اجرای اداری در قانون اجرای اصل ۴۴ می‌توان به موارد زیر اشاره نمود. دستور به فسخ هر قرارداد و توافق دارای رویه های ضد رقابتی موضوع مواد ۴۴ تا ۴۸ این قانون، دستور به ابطال هرگونه ادغام که برخلاف ممنوعیت ماده ۴۸ این قانون انجام شده است، ابطال قراردادهای، توافق ها مرتبط با حقوق انحصاری، تحریم معاملات، لغو پروانه. لایحه رقابت ایران که آخرین فصل از قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ محسوب می‌شود، از ضمانت اجرای مدنی واقدامات اصلاحی در کنار مجازاتهای کیفری استفاده کرده است.

ضمانت اجرای مدنی در دومین معنای خود ضمن ماده ۶۶ تجلی پیدا می‌کند که به موجب آن در هر مورد شاکی خصوصی می‌تواند جبران خسارت خود را ضمن دعوای عمومی از نقض کننده رقابت دریافت کند. در کنار ضمانت اجرای کیفری و مدنی که از جهت جنبه عمومی جرم توسط دادگاه اتخاذ می‌شود در هر مورد شاکی خصوصی می‌تواند جبران خسارت خود را ضمن دعوای عمومی از نقض کننده رقابت مطالبه کند.

نتیجه گیری

حقوق رقابت به عنوان مجموعه اصول حاکم بر تلاش عوامل اقتصادی برای بدست آوردن یا حفظ بخشی از بازار، بخش مهمی از حقوق اقتصادی محسوب می‌گردد ابزار حقوق رقابت به قوای عمومی امکان می‌دهد تا به نحوی بایسته بر محیط و شرایط اقتصادی تاثیر گذار باشد و سیاستهای اقتصادی را تحقق بخشند.

رونق و کارآمدی اقتصادی و رفع موانع پیشرفت و اقتدار هر کشوری در گرو حمایت از فعالیتهای اقتصادی صحیح و مولد است، یکی از مهمترین دلایل پیشرفت اقتصادی جلب سرمایه‌گذاران و سرمایه‌های تجار در راستای تولید و حمایت از صنعت و اشتغال زایی است. این امر مهم نیازمند اتخاذ سیاست های مختلف در تمامی ابعاد از جمله حوزه حقوقی و قضایی است. در قلمرو حقوقی و قضایی باید برنامه‌ای مشخص وجود داشته باشد که حقوق سرمایه‌گذاران در برابر سایر رقبا و کسانی که در پی نقض قواعد حرفه‌ای هستند محفوظ مانده همه کسانی که وارد فعالیتهای اقتصادی می‌شوند نسبت به تعقیب کیفری ناقضان مقررات این حوزه اطمینان کافی داشته باشند.

می‌توان گفت: هرچند توصیه ها و سیاست‌های سازمان‌های تجارت جهانی واز سوی دیگر وارد شدن در عرصه تجارت بین‌المللی و انتفاع از محاسن و مزایای آن مستلزم تصویب و اجرای دقیق مقررات حقوق رقابت است، اما ضرورت پیشرفت، خصوصی سازی و اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ و برقراری عدالت اجتماعی و رفاه برای مصرف کنندگان نهایی مستلزم رقابت در فعالیتهای اقتصادی است، حفظ نظم اجتماعی و سلامت اقتصادی جامعه و ایجاد فضای بازرگانی سالم و جلوگیری از مفساد اقتصادی ایجاب می‌کند که کلیه روابط بازرگانی افراد در سایه مقررات مصوب شکل گرفته و تخلف و تجاوز و عدم رعایت تکالیف قانونی با ضمانت اجرایی همراه گردد و در مواردی نیز که ثبات و توسعه پایدار اقتصادی جامعه دچار لطمه می‌شود به جرم انگاری و تعیین کیفر اقدام گردد.

با مذاقه در قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قانون گذار با دو نگاه متفاوت در خصوص جرائم (به مفهوم عام آن) به جرم‌انگاری رفتارهای مجرمانه در حوزه حقوق رقابت پرداخته است، بخشی از رفتارهای مجرمانه با روش معمول در سایر قوانین جزایی، یعنی توسل به نظام کیفری برای مبارزه با پدیده مجرمانه جرم‌انگاری گردیده است، اما در خصوص رویه‌های ضد رقابتی قانون گذار سیاست جدیدی را در مقام متنوع کردن پاسخ‌ها، به پدیده مجرمانه و با تخلف‌انگاری ممنوعیت‌ها در پیش گرفته است که در این موارد نهاد شورای رقابت تصمیماتی با ماهیت غیر کیفری اتخاذ می‌نماید. مذاقه در قانون اصل ۴۴ حاکی از وجود دسته سومی از جرائم بعضی تخلفات اداری نیز می‌باشد که اغلب ناظر بر مواردی است که در سازمانها و ادارات دولتی یا وابسته به دولت رخ می‌نماید.

جرائم کیفری که موضوع مواد ۷۲ تا ۷۸ این قانون را شامل می‌شود رفتارهای مختلفی از جمله اظهارات خلاف واقع، خود داری از ارائه اطلاعات، اسناد و مدارک، تسلیم مدارک و اسناد جعلی یا خلاف واقع، نبود کردن، تغییر دادن با تحریف کردن اطلاعات، مدارک و اسناد ماده ۷۲) شهادت یا اظهار نظر خلاف واقع کارشناسان و افراد خبره (ماده ۷۳) ممانعت از انجام تحقیقات و بازرسی، طرح شکایات واهی (ماده ۷۴) افشاء یا بهره‌گیری از اطلاعات، (ماده ۷۰) سوء استفاده از مقررات توسط برخی از مقامات (ماده ۷۶) رادبر می‌گیرد.

تخلفات اداری (جرائم اداری) تخلفات اعضاء شورای رقابت، هیأت تجدیدنظر و کارکنان مرکز ملی رقابت بجز قاضی منتخب رئیس قوه قضائیه (ماده ۷۷) مطابق با بند ۵ ماده ۵۵ برابر مقررات نحوه رسیدگی به تخلفات اداری رسیدگی خواهد شد جرائم نویسی، جرایمی رادبر می‌گیرد که قانون گذار در حمایت از حقوق رقابت با اتخاذ سیاستی نوین، ابتدا صرفاً بر ممنوعیت فعالیت خاص (رویه‌های ضد رقابتی) تاکید داشته و سپس در ماده‌ای جداگانه اختیاراتی را به نهادی به نام شورای رقابت در اتخاذ تصمیمات خنثی کننده و اصلاح کننده واگذار نموده است و عمده ترین مقررات و ضوابط مطرح در خصوص حقوق رقابت در قالب دو اصل ممنوعیت توافقات ضد رقابتی و ممنوعیت سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط تدوین گردیده است که در این راستا می‌توان به موضوع تبانی (ماده ۴۴)، احتکار و استتکاف از معامله، قیمت گذاری تبعیض آمیز، تبعیض در شرایط معامله، قیمت‌گذاری تهاجمی، اظهارات گمراه کننده، فروش یا خرید اجباری، عرضه کالا یا خدمات غیر استاندارد، مداخله در امور داخلی و یا معاملات بنگاه یا شرکت رقیب، سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط، محدود کردن قیمت فروش مجدد، کسب غیر مجاز، سوء استفاده از اطلاعات و موقعیت اشخاص، (ماده ۴۵) منع تصدی همزمان ستمی در شرکت و یا بنگاه مرتبط و دارای فعالیت مشابه (ماده ۴۶)، منع تملک سرمایه یا سهام شرکت‌ها یا بنگاهها توسط اشخاص حقیقی و حقوقی به نحوی که موجب اخلاص در بیک و یا چند بازار (ماده ۴۷) منع ادغام شرکت‌ها یا بنگاهها (ماده ۴۸) اشاره نمود که به تفصیل در مبحث اول فصل چهارم مورد اشاره واقع گردیده است.

پاسخ‌ها و ضمانت‌اجراهای مورد اشاره در این قانون طیف وسیعی را به خود اختصاص داده به گونه‌ای که شاهد انواع پاسخهای کنشی و واکنشی هستیم، پاسخ‌های کنشی مربوط به پیشگیری وضعی و اجتماعی است که می‌توان به مقررات زدایی، دسترسی به اطلاعات، ... اشاره نمود. پاسخ‌ها و ضمانت‌اجراهای واکنشی اعم از پاسخ‌های کیفری و غیر کیفری است که در خصوص واکنشهای کیفری می‌توان به مجازات حبس و جزای نقدی (مواد ۷۲ تا ۷۹) و در خصوص پاسخهای واکنشی غیر کیفری می‌توان به پاسخهای اداری و مدنی اشاره نمود.

در قانون مواردی مشاهده می‌گردد که قانون گذار صرفاً به بیان ممنوعیت عمل خلاف اکتفا نموده و ضمانت اجرا و نوع برخورد شورای رقابت در مقابل این ممنوعیت‌ها را روشن نساخته است. مثلاً ماده ۵۲ لذا پیشنهاد می‌گردد که ضمانت‌اجراهایی مثل استرداد اموال و امتیازات بدست آمده از این راه ابطال توافقات مربوطه و حتی مجازات کارمندانی که از موقعیت خود سوء استفاده کرده اند. به عنوان ضمانت اجرای نقض این ممنوعیت لحاظ گردد.

در این قانون منتج به نتیجه شدن اقدامات ضد رقابتی شرط تحقق عنصر مادی این نوع از جرائم است، حال اینکه می‌توان شروع به فعالیت‌های ضد رقابتی و حتی در مواردی که با اتمام عملیات مادی نیز نتیجه اخلاص در رقابت حاصل نشده را نیز جرم‌انگاری نمود.

در خصوص مجازاتهای مالی مصرح در این قانون صرفاً مجازاتهای ثابت مالی در نظر گرفته شده است که هر سه سال یکبار متناسب با رشد شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی به طور رسمی اعلام می‌شود با پیشنهاد شورای رقابت و تصویب هیات وزیران و مواد بازبینی قرار می‌گیرد.

عوامل تخفیف و تشدید مجازات موضوع دیگری است که در این قانون لحاظ نگردیده است عواملی که می‌توان برای شناخت میزان تقصیر مرتکب، تخفیف و تشدید مجازات به آنها استناد نمود و با پذیرش و شناسایی این فاکتورها میزان مجازات و کیفرها قابل تجدیدنظر خواهی خواهند بود تا به واسطه آن وکلا، قضات و محکوم علیه بتوانند بر خفیف بودن یا شدید بودن مجازاتها استدلال نموده و اثبات نمایند که مجازات با جرم ارتكابی متناسب است یا خیر؟

منابع :

کتابها

- ۱- دهخدا ، علی اکبر، (۱۳۷۷)، لغت نامه، چاپ دوم از دوره جدید، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- ۲- سازمان جهانی تجارت (ساختار، قواعد و موافقتنامه ها)، (۱۳۸۵)، شرکت چاپ و انتشار بازرگانی
- ۳- سماواتی، حشمت الله، (۱۳۷۴)، مقدمه ای بر حقوق رقابت تجاری، تهران : انتشارات فردوسی
- ۴- غفاری فارسانی ، بهنام ، (۱۳۹۳)، حقوق رقابت و ضمانت اجراهای مدنی آن ، تهران: میزان
- ۵- مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه ، (۱۳۹۱)، بررسی تطبیقی نقش قوه قضائیه در سرمایه گذاری، رقابت و خصوصی سازی، تهران: انتشارات جنگل
- ۶- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۷۹)، درآمدی به جنبه های مخالف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، در: مجموعه مقالات همایش بین المللی علمی - کاربردی جنبه های مخالف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، تهران: انتشارات روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران ، جلد اول ، چاپ اول
- ۷- ولیدی، محمد صالح، (۱۳۹۳)، حقوق کنون اقتصادی جرائم علیه امنیت اقتصادی، جلد دوم، تهران : انتشارات جنگل

مقالات

- ۱- ابراهیمی، شهرام و صادق نژاد نایینی و مجید، (۱۳۹۳)، «تحلیل جرم شناسی جرایم اقتصادی»، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره پنجم
- ۲- اسماعیلی، محسن و غمامی ، سید محمد مهدی، (۱۳۸۹)، « مطالعه تطبیقی نظام حقوقی رقابت در ایران و فرانسه»، پژوهش نامه حقوق اسلامی ، سال یازدهم ، شماره دوم
- ۳- باقری، محمود و فلاح زاده ، علی محمد، (۱۳۸۸)، «مبانی حقوق عمومی حقوق رقابت»، فصلنامه حقوق ، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۹، شماره ۳
- ۴- جمشیدی، علیرضا، (۱۳۸۸)، «پیشگیری از جرایم اقتصادی، از اقدام های قضایی تا اقدام های اجرایی»، در مجموعه سخنرانی های ارائه شده در نخستین همایش ملی پیشگیری از وقوع جرم، به کوشش محمد فرجیها و سید محمد حسین سرکشیکان، چاپخانه مقاومت آموزش ناجا
- ۵- حسینی، سید حسن و احمدی، زهرا، (۱۳۹۲)، «سیاست جنائی قانون اجرای سیاست های کلی اصل چهل و چهار (۴۴) قانون اساسی»، دو فصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی، دوره جدید، سال بیست و یکم، شماره ۵
- ۶- حسینی، سید شمس الدین، (۱۳۸۶)، «سیاست های رقابتی و قانون رقابت، سازگاری و پیش شرط های اجرای مؤثر آن ها»، بخش اول ، نشریه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران ، اردیبهشت ۱۳۸۶، شماره ۴۶۹
- ۷- صادقی مقدم، محمد صادق و غفاری فارسانی، بهنام، (۱۳۹۰)، «روح حقوق رقابت»، مجله حقوقی دادگستری، سال ۷۵ شماره ۷۳
- ۸- عباسی ، حمید، (۱۳۹۵)، «سیاست کنونی ایران نسبت به جرائم اقتصادی»، تحقیقات جدید در علوم انسانی، سال دوم، شماره ۴
- ۹- عبیری، غلامحسین، (۱۳۸۴)، «رقابت پذیری و عدالت خواهی»، نشریه بانک و اقتصاد، شماره ۶۵
- ۱۰- قماش، سعید، (۱۳۸۹)، «بنیادهای جرم انگاری در حقوق کنونی نوین، حقوق اسلامی»، سال هفتم، شماره ۲۴، بهار ۱۳۸۹
- ۱۱- میر سعیدی، سید منصور و زمانی، محمود، (۱۳۹۲)، «جرم اقتصادی تعریف یا ضابطه؟»، پژوهش حقوق کنونی، سال دوم، شماره چهارم

پایان نامه ها

- ۱- جلالی، حسین، (۱۳۹۰)، سیاست جنایی ایران در قلمرو اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی ، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه شیراز
- ۲- گلستانی نجف آبادی، افروز، (۱۳۸۷)، جرم انگاری فعالیتهای ضد رقابت در پرتو حقوق ایران و سیاستهای سازمان تجارت جهانی ، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران
- ۳- میرزایی ، فرهاد، (۱۳۹۱)، تاثیر فرآیند صنعتی شدن بر جرم انگاری و ضمانت اجراهای کیفری ، رساله دکتری حقوق جزا و جرم شناسی ، تهران : دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
- ۴- نیری، سیدرضا، (۱۳۹۵)، مبانی جرم انگاری در نظام مالیاتی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق گرایش مالی - اقتصادی ، دانشگاه آزاد بوئین زهرا

تقریرات

- ۱- نجفی ابرندآبادی ، علی حسین ، (۱۳۸۴)، تقریرات درسی جرم شناسی، بزهکاری اقتصادی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی